

Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 3 (8). – С. 1–7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2010-3/10hrvkzu.pdf>. **17.** Уголовное право. Актуальные проблемы теории и практики: сборник очерков / под ред. В. В. Лунева. – М. : Изд-во Юрайт, 2010. – 779 с. **18.** Мандриченко Ж. В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим : [монографія] / Ж. В. Мандриченко. – О. : Фенікс, 2009. – 228 с. **19.** Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК України / О. Ф. Ковітіді. – Сімф. : ВД «Квадранал», 2005. – 224 с. **20.** Баранов В. М. Поощрительные нормы советского социалистического права / В. М. Баранов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. – 145 с. **21.** Трофимов В. В. Поощрительные санкции и правообразование / В. В. Трофимов // Государство и право. – 2009. – № 3. – С. 85–90. **22.** Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : [монографія] / П. В. Хряпінський. – Х. : Харків юридичний, 2009. – 840 с. **23.** Орловская Н. А. Визначення кримінально-правових санкцій: актуальні питання / Н. А. Орловская // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Вип. 51. – 2010. – С. 372–377. **24.** Орловская Н. А. Уголовно-правовые санкции: проблемы определения, классификации и функционального анализа : монография / Н. А. Орловская. – Одесса : Юридична література, 2010. – 296 с.

Надійшла до редакції 24.03.2011

Рассмотрен вопрос целесообразности выделения поощрительных санкций в уголовном праве. Выражено собственное мнение относительно определения уголовно-правовых санкций.

The problem of expedience of incentive penalties selection in criminal law is observed. The author's own opinion towards the criminal sanctions definition is expressed.

УДК [751.74-057.36:17](438+430)

О. С. Проневич

ІНСТИТУТ ДУШПАСТИРСТВА В ПОЛІЦІЇ ПОЛЬЩІ Й НІМЕЧЧИНИ

Охарактеризовано сутність інституту душпастирства в поліції Польщі і Німеччини, здійснено аналіз особливостей правового статусу поліцейських капеланів та сформульовано обґрунтовану позицію щодо можливостей впровадження цієї форми виховної роботи з персоналом органів внутрішніх справ України.

Інститут душпастирства є апробованою упродовж тривалого часу формою виховної роботи з особовим складом польської та німецької поліції. Душпастир (пол. – *Duczpaster*, нім. – *Seelsorger*) у католицькій та протестантській традиції є духовною особою, яка уповноважена церковними ієрархами опікуватися ствердженням у суспільстві християнських чеснот шляхом здійснення релігійного патронату над окремою особою або спільнотами.

© Проневич О. С., 2011

Проблема душпастирства в органах охорони правопорядку у вітчизняній адміністративно-правовій та деонтологічній науці донині не досліджувалася. Натомість варто визнати, що потреба її аналізу об'єктивно зумовлена прагненням осмислити апробовані в зарубіжних країнах підходи до налагодження взаємодії поліції (міліції) з недержавними суб'єктами та оптимізації виховної роботи з персоналом поліції (міліції).

Метою статті є з'ясування сутності інституту душпастирства у поліції Польщі і Німеччини, аналіз особливостей правового статусу поліцейських капеланів та надання пропозицій щодо можливостей впровадження цієї форми виховної роботи з персоналом органів внутрішніх справ України.

Відповідно до католицької релігійної догми душпастирство є організованою суспільною діяльністю костелів, що полягає у ствердженні засад віри і проведенні урочистих богослужінь за участю різних суспільно-професійних груп. Зазвичай воно здійснюється у рамках парафії (парафіяльне душпастирство) або ж у формі спеціальних душпастирств (наприклад, у Польщі нині існують душпастирства правознавців, «людей праці», науковців, водіїв, молоді, творчих середовищ, спортсменів, в'язнів тощо). Душпастирство поліції як різновид спеціального душпастирства є організованою суспільною діяльністю костелу в поліцейському середовищі. Духовну роботу серед прихожан поліцейських безпосередньо проводять очолювані головним капеланом поліції поліцейські капелани, діяльність яких координується Національним душпастиром поліції, обраним Конференцією єпископату Польщі. Діяльність Національного душпастира поліції не має юрисдикційного характеру порівняно з повноваженнями дієцезійного єпископа, уповноваженого призначати капеланів. Натомість він репрезентує душпастирство поліції перед Конференцією та підтримує контакти з керівництвом організаційних одиниць поліції. Правовою основою душпастирської діяльності є «Порозуміння між Головним комендантом поліції та уповноваженим на керівництво Душпастирством поліції Делегатом Конференції єпископату Польщі щодо організації та функціонування католицького душпастирства в поліції» від 19 жовтня 2007 р. [1]. Відповідно до § 1 Порозуміння капелани поліції мають право:

- організації духовної опіки для функціонерів і працівників поліції та їх родин, ветеранів і комбатантів, а також пенсіонерів та інвалідів поліцейських формацій;
- організації та проведення занять з нормативної етики;
- організації богослужінь, у тому числі з нагоди свят поліції та державних урочистостей;

– співробітництва з комендантами поліції усіх рівнів, керівників поліцейських шкіл і поліцейських осередків навчання, окремих відділів і антитерористичних підвідділів при проведенні освітньо-виховної діяльності серед функціонерів і працівників поліції;

- співорганізації патріотично-релігійних урочистостей в поліції;
- участі у заходах вшанування пам'яті загиблих поліцейських;
- носіння емблем належності до душпастирства поліції (раніше передбачалося, що капелани мають носити формений поліцейський одяг, однак від цієї думки відмовилися, оскільки статус капелана як духовної особи не передбачає повноважень поліцейської інтервенції);
- логістичного забезпечення здійснюваної душпастирської діяльності.

При організаційних одиницях польської поліції створено католицькі душпастирські осередки, що функціонують відповідно до норм канонічного права. Керівники підрозділів поліції мають сприяти їх діяльності, а саме: вживати необхідних заходів з метою забезпечення відповідних умов для надання персоналу релігійних послуг капеланами поліції; надавати функціонерам, працівникам поліції та їх родинам, за їх бажанням, можливість участі в релігійних обрядах, богослужіннях, патріотично-релігійних урочистостях; надавати капеланам поліції можливості участі у нарадах, присвячених аналізу стану дисципліни, міжособистісних стосунків і негативних явищ у колективах; сприяти капеланам у ствердженні в поліцейському середовищі високих моральних, громадянських, патріотичних і релігійних якостей. За можливості, в організаційних одиницях поліції відповідно до літургійних вимог мають створюватися каплиці або молитовні кімнати. З усвідомленням того, що, перебуваючи на «передовій боротьби зі злом», поліцейські наділені правом застосування заходів безпосереднього примусу, включаючи й вогнепальну зброю, та змушені щоденно витримувати значні психоемоційні стресові навантаження, капелани поліції приділяють увагу урізноманітненню форм роботи, а саме: впроваджують «телефони довіри» для поліцейських; надають психологічні індивідуальні й колективні консультації та поради поведінки у кризових ситуаціях (особистих, родинних і професійних); беруть участь у діяльності осередків щодо протидії негативним залежностям у поліцейському середовищі та заходах щодо ствердження у суспільстві позитивного іміджу поліції; відвідують хворих та проводять регулярні зустрічі з неповнолітніми у дитячих кімнатах тощо. Одним з важливих елементів духовної консолідації поліцейського середовища є наявність центрального гарнізонного храму, роль якого виконує базиліка

Святого Хреста у Краківському передмісті Варшави. У храмі зберігається ікона офіційно визнаного покровителем (патроном) польської поліції Святого Архангела Михаїла, освячена особисто Папою Римським Іоаном-Павлом II під час його перебування у столиці 16 червня 1999 року. Зусиллями католицької церкви запроваджено поліцейський молитовник, де підкреслюється висока суспільна місія поліції як провідного державного інституту протидії злу та насиллю. Зокрема в молитві поліцейського Святому Архангелу Михаїлу йдеться про таке: «Святий Архангеле Михаїле, допомагай нам у боротьбі зі злом у згоді з пошануванням честі, гідності і прав людини! Покровителю польської поліції, охороняй нас, будь нам помічником і оборонцем! Опікуйся мною та моїми близькими!».

Водночас зазначимо, що у польському суспільстві існує думка про неконституційність чинного Порозуміння про душпастирство в поліції від 19 жовтня 2007 р., що фактично має статус нормативно-правового акта, виданого центральним органом виконавчої влади. Обґрунтовуючи свою позицію, противники тісної взаємодії поліції та костелу вважають, що при укладанні цього документа було порушено норми чинного законодавства, а саме:

– закріпленого в ст. 7 Конституції Республіки Польща принципу законності [2], що передбачає діяльність органів публічної влади на підставі та у межах права;

– п. 4 ст. 25 Конституції Республіки Польща, що передбачає урегулювання відносин між державою і Католицьким костелом на підставі Конкордату між Республікою Польща та Апостольською столицею Ватиканом [3], де не йдеться про можливість урегулювання подібних відносин шляхом укладання «порозуміння». Порозуміння між Головною комендатурою поліції та Католицьким костелом за правовою природою визнається як міждержавний нормативно-правовий акт, на укладання якого вищеназвані суб'єкти не наділені відповідними повноваженнями;

– п. 3 ст. 25 Конституції Республіки Польща та п. 2 ст. 9 Закону Польщі «Про гарантії свободи совісті та віросповідання» від 17 травня 1989 р. щодо закріплення принципу світськості (відділення католицької церкви та інших релігійних конфесій від держави) і нейтральності польської держави у справах релігій та переконань [4], оскільки в Порозумінні передбачено обов'язок взаємодії керівників організаційних одиниць поліції з капеланами, виділення і облаштування культових об'єктів тощо.

У німецькій поліції також існує інститут поліцейського душпастирства (*Polizeiseelsorge*) протестантської та католицької конфесій. Поліцейське душпастирство ґрунтується на засадах добровільності та довіри. Відповідно до богословської доктрини

душпастирському піклуванню підлягають люди, а не певні інститути публічної влади або юридичні особи. Поліцейські пастирі (*Polizeipfarrer*) не належать до категорії чиновників виконавчого органу поліції, оскільки є складовим елементом церковної ієрархії. Вони підлягають службовому нагляду з боку єпископів, а їх діяльність фінансується за рахунок церковних коштів. Поліцейські пастирі є незалежними від світської влади та невідповідними органам міністерств (сенатів) внутрішніх справ. Вони мають глибоку теологічну підготовку, багаторічний професійний досвід та глибокі знання за темою «Життєві кризи – біль – смерть – траур». Деякі поліцейські пастирі є колишніми поліцейськими або пожежниками. При підготовці до душпастирської місії у поліції вони проходять спеціальні курси у Вищій школі поліції у м. Мюнстері. Завдання поліцейських пастирів реалізуються у трьох площинах, а саме: професійної етики (ствердження деонтологічних засад), віри (ствердження християнських чеснот), духовного наставництва (надання допомоги у кризових ситуаціях). Поліцейські пастирі як духовні особи підлягають обов'язку збереження таємниці сповіді як «вищої форми права відмови від надання свідчень». Вони позиціонують себе як довірені духовних осіб усіх поліцейських, незалежно від їх конфесійної належності та світогляду. За погодженням з керівними органами поліції священники мають вільний доступ до об'єктів обслуговування. Діяльність поліцейських пастирів у німецьких федеральних землях курирується радами з поліцейського душпастирства, до складу яких обов'язково входять представники структурних одиниць поліції. Ради з поліцейського душпастирства забезпечують проведення духовних семінарів і викладання професійної етики у поліцейських навчальних закладах. Здійснюючи свою діяльність у поліцейському середовищі, поліцейські пастирі зосереджуються на ствердженні загальних релігійних постулатів та сприянні вирішенню проблем, поява і загострення яких зумовлена специфікою професії поліцейського. Зокрема, особлива увага приділяється подоланню наслідків впливу стресових чинників (наприклад, після застосування поліцейським вогнепальної зброї проти людини), урегулюванню конфліктних ситуацій світоглядного та міжособистісного характеру, формуванню в особового складу усвідомлення виключної значущості своєї суспільної місії як посадових осіб, уповноважених на застосування державної монополії на примус з метою захисту конституційних прав громадян. Поліцейські пастирі в організаційних одиницях проводять богослужіння, ритуальні та літургійні обряди, «дні сумління» тощо. Важливим пріоритетом пастирської служби в поліції також є психологічна підтримка поліцейських, жертв злочинів та їх близьких.

Резюмуючи вищенаведене зазначимо, що існування інституту душпастирства в польській та німецькій поліції зумовлено глибокими традиціями державно-конфесійного співробітництва в налагодженні духовного патронату над суспільством, що об'єктивно сприяє ствердженню християнських чеснот і вирішенню складних проблем духовного характеру окремих людей та професійних груп. Поліція належить до уповноважених державою на застосування примусу органів виконавчої влади. При виконанні службових чинностей особовий склад поліції перманентно перебуває під впливом стресових психоемоційних чинників, що впливає на обґрунтованість їх рішень, у тому числі й щодо застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Поєднуючи функції духовного наставника та психолога, поліцейські пастори за цих умов реалізують низку важливих завдань позитивного характеру у сфері морально-етичного виховання поліцейських і членів їх родин, зосереджуючись, у першу чергу, на вирішенні кризових ситуацій, протидії соціальним патологіям у поліцейському середовищі, обґрунтуванні необхідності неухильного дотримання релігійних постулатів і деонтологічних стандартів.

Польський і німецький досвід забезпечення функціонування інституту душпастирства у поліції, безумовно, заслуговує на увагу. Розглядаючи перспективи його запозичення й апробації в Україні, необхідно обов'язково зважати на закріпленій у конституційному праві принцип світськості держави та визнання свободи совісті, поліконфесійний та поліетнічний характер українського суспільства та відсутність усталених традицій співробітництва між органами охорони правопорядку і церквою у вихованні особового складу. На нашу думку, окреслені вище чинники унеможливають запровадження інституту душпастирства польського або німецького зразка. Водночас є підстави стверджувати про можливість поглибленого вивчення у міліцейських вищих навчальних закладах релігієзнавства та поліцейської деонтології з особливою акцентуацією на проблемах світоглядного характеру і морально-етичних проблемах, визначальних для фаху правоохоронця. Зміцненню духовності в міліцейському середовищі можуть сприяти зустрічі особового складу з представниками різних релігійних конфесій (участь у проведенні урочистих заходів, індивідуальні або колективні консультації, надання порад щодо поведінки в кризових ситуаціях), забезпечення можливості усім бажаючим відвідувати заходи релігійного характеру, запровадження спеціальних «телефонів довіри», залучення священнослужителів поряд із представниками інститутів громадянського суспільства до під-

готовки і реалізації загальнонаціональних і локальних превенційних програм запобігання соціальним патологіям тощо.

Список літератури: 1. Porozumienie miedzy Komendantem Głównym Policji i Delegatem Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Policji w sprawie organizacji i funkcjonowania katolickiego duchpasterstwa w Policji z dnia 19 pazdziernika 2007 r. // Dziennik Urzędowy Komendanta Głównego Policji. – 2007. – Nr. 20. – Poz. 154. 2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. // Dziennik Ustawowy. – Nr. 78. – Poz. 483. 3. Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r. // Dziennik Ustawowy. – 1998. – Nr 51. – Poz. 318. 4. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 17 maja 1989 r. // Dziennik Ustawowy. – Nr 29. – Poz. 154 z późn. zm.

Надійшла до редколегії 22.12.2010

Охарактеризована суцність інститута душпасторства в поліції Польши и Германи, осуществлен анализ правового статуса полицейских капелланов и сформулирована обоснованная позиция относительно возможностей использования этой формы воспитательной работы с персоналом органов внутренних дел Украины.

The essence of institute of soul care in the police of Poland and Germany is described, the analysis of legal status of constabulary chaplains is carried out and the grounded position is formulated in relation to possibilities of the use of this form of an educate work with the personnel of organs of internal affairs of Ukraine.